

N:o 202.

Af herr **Lindhagen**, i anledning af de väckta motionerna med
*förslag till lag angående förbud mot kvinnors användande
till arbete nattetid i vissa industriella företag.*

Vid 1908 års riksdag inhämtade Kungl. Maj:t genom en proposition Riksdagens yttrande öfver ett förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag. Till stöd för detta förslag åberopades, utom dess nytta i och för sig, tillika att därigenom skulle från Sveriges sida vinnas anslutning till en i Bern den 26 september 1906 afslutad internationell konvention i ämnet, på hvilken konvention det ifrågavarande förslaget byggde.

Lagutskottet afstyrkte förslaget. Såsom skäl anfördes den vidtgående inskränkningen i kvinnans frihet att lämpa sin arbetstid i hvarje fall efter förhållandena och behovet samt det tvifvelaktiga, huruvida verkligen ett bättre sakernas tillstånd vore att vänta af förbudet. En omständighet att räkna med syntes utskottet äfven vara, att Fredrika-Bremerförbundet, Typografiska kvinnoklubben och Socialdemokratiska kvinnokonferensen ställt sig afvisande. Såsom åtgärder ägnade att förbättra den inom industrien arbetande kvinnans ställning framhöll utskottet i stället vidsträcktare förhindranden af minderårigas och unga kvinnors öfveranstängning, minskande af yrkesfarorna, införande af kvinnlig yrkesinspektion samt moderskapsförsäkring under statens medverkan. Af liknande skäl ansåg sig utskottet emellertid icke heller kunna tillstyrka en väckt motion om utredning och därå grundadt förslag om reglering af både män och kvinnors nattarbete inom industriella och därmed närbesläktade arbetsområden.

Med denna motivering ställde sig lagutskottet tydligt afvisande mot hvarje inskränkning genom lagstiftningen af det skadliga industriella nattarbetet för vuxna arbetare, män och kvinnor.

Mot denna utskottets uppfattning reserverade sig fyra ledamöter. Tre af dessa hemställde, att Riksdagen måtte såsom lag för sin del godkänna det framlagda författningsförslaget. Den fjärde sökte i en utförlig reservation, på samma gång erkännande gafs åt de grundläggande synpunkter, på hvilka förslaget byggde, tillika utveckla de betänkligheter, som bland annat från många politiskt och socialt vakna kvinnors sida framhållits mot lagen såsom ensidigt riktad mot kvinnorna samt ägnad att sannolikt mer eller mindre uttränga dem från deras bästa arbete och sålunda i praktiken kunna verka motsatsen, af hvad den afsåg. Därför hemställdes i reservationen, att i anledning af förenämnda motion Riksdagen, med förklarande att propositionen icke kunde i sin dåvarande affattning bifallas, måtte anhålla om utredning i hvad mån, inom industriella och därmed besläktade arbetsområden män och kvinnor sysselsättas med nattarbete på ett för hälsan skadligt sätt samt därefter vidtaga de åtgärder, som kunde vara ägnade att afhjälpa berörda missförhållande under behörigt skyddande tillika af de arbetandes utkomstmöjligheter.

Lagutskottets hemställan bifölls af Riksdagen.

Nu har vid denna Riksdag frågan ånyo framförts i båda kamrarna genom motioner, hvilka förorda till antagande fjolårets proposition i ämnet.

I dessa motioner beröras endast ytligt den sak, om hvilken meningskiljaktigheter yppats bland anhängare till en verksam skyddslagstiftning på det industriella området äfven i fråga om nattarbetet. Det framhålles hufvudsakligen hvad alla äro eniga om, huru angeläget det är att kunna skydda kvinnorna från de skadliga följderna af nattarbete och vikten af internationella öfverenskommelser på skyddslagstiftningens område.

Men saken har en annan sida. Man må därvid gärna frånse, hvad som invändes mot befogenheten under alla förhållanden att göra en undantagslagstiftning ensamt blott för ena hälften af ett lands myndiga medborgare eller att lagstifta på detta sätt för kvinnorna, innan de genom politisk rösträtt få tillfälle att deltaga i beslutet och göra sina synpunkter gällande. Det ligger dock kanske åtskilligt äfven under särskildt det senare. Hufvudfrågan, som motionärerna tydligen ogärna inlåta sig på, är emellertid denna: Hvad skola kvinnorna lefva af, medan de äro ogifta eller änkor, och huru skola de existera äfven såsom gifta, i de fall, att deras män hafva för litet betaldt eller äro sjuka eller arbetslösa eller

förstöra arbetsförtjänsten på dryckenskap och andra utsväfningar. Statistikkens siffror om den alljämt minskade äktenskapsfrekvensen äro ej ägnade att sprida något förhoppningens ljus för de närmaste tiderna öfver dessa spörjsmål. Samhällsförbättraren är skyldig också fråga sig och söka utreda, om under sådana förhållanden man verkligen förbättrar kvinnornas hälsa och kroppskrafter genom att ensidigt blott för dem förbjuda allt nattarbete och detta att börja med just i anställningar, där de ha bäst betaldt.

Att det ifrågavarande förbudet icke kommer att skaffa kvinnorna, hvarken de nu redan anställda eller blifvande arbetssökande, bättre bostäder, varmare kläder, mera mat och rikligare tillfällen till verklig hvila och förströelse torde vara obestridligt. Men om det ej blir sämre i dessa afseenden för dem än förut, då vore ju i alla fall åtskilligt vunnet. Men nu befara kvinnorna, icke utan fog synes det, att de i stället kunna få det i genomsnitt sämre med en sådan lag, därför att denna måste mer eller mindre uttränga dem från de bäst aflönade yrkena eller de bästa platserna i dessa yrken eller kanske ibland från allt arbete. Det är nog bra att undgå nattarbete. Men skall förmånen köpas mot att bo ännu uslare, frysa ännu mera och svälta rikligare, då må man betänka sig något. Detta intresserar emellertid tydligen icke alls den manlige så kallade lagstiftaren. Lifvet skall brusa lika entonigt som förut och ingen kommer att räkna eller mäta de lidanden, som följa i spåren af en byråkratisk författning.

Man säger nu möjligen, att det icke kan bevisas, att dessa farhågor skola gå i uppfyllelse. Men meningen bör väl ej vara att med den ifrågasatta lagstiftningen kasta sig ut i det okända, helst många sannolikheter tala för, att en dylik fara måste vara för handen. Någon betänksamhet borde ock kunna framgå ur det ostridiga förhållandet, att man slår in på en väg, som ej försvaras från något håll annat än ur opportunitetssynpunkter.

Någon utredning om, hur de hitintills i vissa europeiska länder antagna författningar mot vuxna själf försörjande kvinnors nattarbete verkat uti förevarande hänseende, förefinnes icke. En fackman i ämnet, hvars sympatier mest luta åt antagandet af det framlagda förslaget, har uppgifvit sig trots allehanda försök icke lyckats uppspara något material för ett objektvt bedömande af denna försummade sida af saken. Han håller före, att ett pålitligt material till en sådan utredning saknas.

Det är också klart, att det skall förhålla sig så. Den som varit i tillfälle att på nära håll få någon kännedom om åskådningarna hos särskildt centraleuropas olika folkslag, finner snart, hur litet kvinnofrågans speciella problem där ännu kommit till sin rätt. Männena äro

i det offentliga herrar såsom de alltid varit. Kvinnorna betraktas mera som ett lösöre, med hvilket man lagstiftar och förfar efter omständigheterna. Själfva äro kvinnorna i dylika ting sofvande och finna sig i de ömma ehuru kanske ej alltid så osjälfviska omsorgerna, hvar det än bär, ty så hafva de blifvit vanda. Sticker någon liten blyg opposition upp, ett mänskligt kraf på myndighetsförklaring, så kväfv sig säkerligen den lilla revolutionen gärna i sin linda med ett lagom mått af maktspråk eller andra lämpliga medel. En ganska god mätare på tillståndet i hvarje land är det beaktande, krafvet på politisk rösträtt för kvinnor vunnit.

Emellertid kan man här och hvar uppspara tecken, som tyda på att det kanske icke öfverallt är såväl bestämdt. Från Holland har erhållits en del upplysningar rörande verkan af 1889 års lag om unga personers och kvinnors arbete, hvilken lag innehåller bland annat visst förbud för kvinnligt nattarbete. I meddelandet hänvisas till angifna ställen uti yrkesinspektörernas officiella rapporter, enligt hvilka kvinnorna skulle genom lagen blifvit mer eller mindre undanträngda af män och af ynglingar på 16 eller 17 år i femton särskilda uppräknade yrken. I ett af dessa yrken angifves dock afskedandet hafva berott på lagens förbud för kvinnor att arbeta på söndagen. Dessutom meddelas ur inspektörernas rapporter några allmänna iakttagelser, hvilka här nedan återgifvas enligt meddelandet, dock med reservation för eventuella missstag genom att yttrandena stå lösryckta ur sitt för mig obekanta sammanhang.

3:dje insp. 1890: »Förbudet mot nattarbete har orsakat, att i alla yrken, hvarest man arbetar nattetid, kvinnorna blifvit afskedade och ersatta med män eller ynglingar.»

3:dje insp. 1893 sid. 280. »De af lagen skyddade personer ha blifvit afskedade och i de små industrierna ha de icke utsikt att erhålla någon annan plats; endast i de stora industrierna kan man lämpa sig efter lagen. — Sid. 283. »skyddslagstiftningen är orsaken till, att flickor och kvinnor ersatts med män.»

3:dje insp. 1894: »I verkligheten kan man konstatera, att under de sista åren fabrikanterna vägra att anställa gifta kvinnor äfvensom att i många etablissement, hvarest arbetet kan förrättas lika bra af män, alla kvinnor ha afskedats.»

3:dje insp. 1895—96 sid. 71. »Alla kvinnorna blefvo afskedade.» »I allmänhet anställas skyddade personer föga.»

6:te insp. 1895—96 sid. 9. »Förbud mot nattarbete har orsakat, att antalet skyddade personer minskats betydligt.»

3:dje insp. 1899—1900 sid. 369. »Det arbete, som förr utförts af kvinnor, utföres nu af män. Detta kostade mer i arbetslöner, men resultatet voro icke dåliga.»

Det tillägges i meddelandet att sedermera ha då och då genom kungl. beslut, som grunda sig på skyddslagen, nya arbetsområden sysselsättande talrika kvinnor indragits under lagen utan garantier för kvinnorna.

I England finnes en kvinnoförening kallad »Freedom of Labour Defence», som bildats i syfte att »skydda arbetare och speciellt kvinnliga arbetare från sådan restriktiv lagstiftning, som beröfvar dem möjlighet till arbetsförtjänst, inskränker deras personliga frihet och trakasserar dem i deras privata lif». Detta är ju i hvarje fall åtminstone ett symptom. Af en engelsman och en engelsk dam, båda tillhörande det socialdemokratiska partiet, har jag vid personligt sammanträffande nyligen fått den upplysningen, att skyddslagstiftningen i afsevärd mån uttränger kvinnorna från arbetsmarknaden och de sade sig med bestämdhet veta, att så var förhållandet också i tryckeriyrket. (Den engelska textilindustrien lär härifrån göra ett undantag på grund af kvinnornas större lämplighet för detta arbete.) För öfrigt påstodo de, att de socialt intresserade engelska kvinnorna inom alla partier voro bestämda motståndare till all vidare separat kvinnolagstiftning, så länge kvinnorna sakna politisk rösträtt.

Motionerna förbigå förenämnda äfven vid förra riksdagen af mig delvis lämnade upplysningar, men göra däremot ett afgörande nummer af en uppgift om de kvinnliga typograferna i Paris, som meddelades af en annan ledamot i Andra Kammaren. De försök, som gjorts att från Paris erhålla exakta upplysningar i detta ämne, ha ej lämnat något resultat. Hvad man kunnat inhämta är till en början, att mellan de manliga och kvinnliga typograferna i Paris lär nu råda ett så spändt förhållande, att tillförlitliga meddelanden från någondera hållet ej stå att vinna. Att uppgiften om det stora massafskedandet är oriktig liksom att uppgiften i motionerna om antalet anställda kvinnliga typografer sannolikt är riktig, synes också framgå. Däremot är den af motionärerna kursiverade upplysningen, att ingen enda kvinnlig typograf i Paris afskedades icke heller vederhäftig. Motionärernas sagesman har i meddelanden till Stockholm ej heller vidhållit ett sådant uttalande. Huruvida eller i hvad mån de kvinnliga typografernas ställning i och för sig försämrats känner man icke. Men den förenämnda tvedräkten mellan manliga och kvinnliga typografer har säkerligen sin rot delvis äfven i det ensidigt anordnade förbudet mot kvinnligt nattarbete, hvilket de kvinnliga typograferna ock lära försökt få upphäfdt.

Man kan sålunda som sagdt ej få några värdefulla upplysningar om lagstiftningens verkan utomlands i ofvan framhållna afseenden utan

får nöja sig med att bedöma frågan efter dess egen natur. Det bör då, utöfver hvad därom redan sagts, särskildt i fråga om bestämmelserna i Bernerkonventionen, hvilka nu skulle antagas äfven hos oss, anmärkas, att de säkerligen i allmänhet innefatta ytterligare skärpningar i den redan antagna utländska lagstiftningen för kvinnor, under det att man samtidigt fortfarande underlåter att göra någon som helst parallellagstiftning för män.

Man må vidare icke förglömma, att förslaget icke afser förbud blott för arbete mellan kl. 10 e. m. och 5 f. m. Dessutom stadgas en oafbruten ledighet under minst 11 timmar. Förutnämnda 7 timmar måste således ökas med ytterligare 4 därmed sammanhängande timmar. Förslaget stadgar således icke blott förbud för arbete nattetid, såsom dess rubrik angifver, utan äfven för antingen allt morgonarbete eller allt aftonarbete eller ock en väsentlig del af bådadera. Hvad detta säkerligen i och för sig principiellt riktiga stadgande dock skall utan garantier kunna ytterligare verka för kvinnorna i konkurrensen om arbete kan icke öfverskådas.

Konventionen stadgar emellertid äfven vissa undantag för särskilda förhållande. Detta innefattar i själfva verket ett medgifvande, att den i tillämpningen kan verka orättvist och till öfvervägande skada för kvinnorna. Men man vill icke förekomma dessa eventualiteter på det enda verksamma sättet genom ett upptagande af frågan i hela dess vidd för män och kvinnor. I stället anvisar man någon liten utväg på måfå i förhoppning, att den till äfventyrs skall hjälpa. Hvad konventionen i detta afseende väsentligast innehåller är, att uti företag, däri förekommer säsongarbete, äfvensom undantagsvis uti andra företag, då arbetet måste forceras, den oafbrutna ledigheten kan under sammanlagdt högst 60 dagar om året inskränkas från 11 till 10 timmar af dygnet. Äfven mången anhängare af konventionen medgifver, att detta särskildt i frågans nuvarande outhärliga läge är en alldeles för snäf begränsning af möjligheterna att ordna arbetet annorledes efter förekommande förhållanden. Man kan förstå att därmed mestadels ej vinnes något väsentligt för de fall, då lagens konturer ej passa för verkligheten.

En dylik lagstiftning bjudes oss nu igen att antaga utan rätt till eftertanke och än mindre möjlighet att modifiera densamma. Och detta väl främst för att sålunda bidraga till det visserligen i och för sig betydelsefulla önskemålet af internationell öfverenskommelse på skyddslagstiftningens område. Därvid skall man tillika vara bunden i tolf år

utan att kunna vidtaga erforderliga jämkningar, eller öfvergå till ett bättre system. Att obetingadt ingå på en dylik diktamen från främmande håll är ganska mycket begärdd. Äfven internationella öfverenskommelser måste byggas på ett allsidigt öfvervägande och en likvärdig undersökning af frågan från de olika kontrahenternas synpunkt, om sträfvandet kan göra anspråk på framgång. Motionärerna upplysa om, att Spanien och Italien begärt anstånd med anslutning till konventionen för närmare utredning. Detsamma är förhållandet med Danmark, där ett förslag om förbud för kvinnors nattarbete år 1901 föll på motstånd från kvinnorna själfva. Säkerligen anser man sig i dessa länder böra göra åtminstone någon undersökning om, hur det genom en sådan lagstiftning skulle komma att gå för deras arbetande kvinnor, både dessa, som redan arbeta i industrien och dem, som oundvikliga öden ännu i långa tider skola drifva in i densamma eller eljest i ännu sämre arbetsförhållanden.

Från Norge har ej heller något deltagande i konventionen ägt rum. Man har där ej velat binda sig vid ett sådant ofullkomligt uppslag utan sökt få en mera enhetlig lösning af frågan. Hos stortinget föreligger en kungl. proposition till lag om tillsyn å arbetet i fabriker, m. m. Här föreslås också förbud för nattarbete för vuxna kvinnor. Men detta förbud är begränsadt till tiden från kl. 10 e. m. till 6 f. m. samt ej såsom enligt Bernerkonventionen åtföljdt af förbud äfven för morgon- eller aftonarbete. Det föreslås ock vida mera omfattande och rationellare anordnade möjligheter till jämkning i förbudet, där sådan jämkning är påkallad. Stortingets socialkommitté lägger härtill förslag om en normalarbetsdag för både män och kvinnor på högst 10 timmar oberäknadt hvila och måltidsstunder samt beredelse och efterarbete såsom uppeldning, putsning, rengöring och dylikt. Trots att de norska förslagen äfven fränsedt bestämmelsen om normalarbetsdag synas ojämförligt mer betryggande för kvinnorna än Bernerkonventionen står det i alla fall där strid om befogenheten af särskildt förbud mot kvinnligt nattarbete. Äfven inom socialkommittén är en minoritet däremot, dock såsom det synes af samma negativa skäl som 1908 års lagutskott.

Motionärerna ha särskildt lagt stor vikt vid ett uttalande å den internationella föreningens för lagstadgad arbetareskydd kongress sistliden höst i Luzern. För denna kongress skulle fjolårets riksdagshandlingar blifvit bekantgjorda »genom ett utförligt i vissa fall ordagrant franskt referat». De anförda skälen mot denna lagstiftning skulle väckt synnerlig förvåning och kongressen hade beslutat aflåta en adress till svenska regeringen.

Jag har varit i tillfälle att en gång få se förenämnda franska referat. Lagutskottets yttrande fanns tror jag ordagrant återgifvet och detta yttrandes afståndstagande i princip från förbud mot industriellt nattarbete, vare sig det gäller män eller kvinnor, är ju onekligen ägnadt att väcka uppseende. Den utförliga reservation åter, som rörde sig om den nu föreliggande frågan eller tvistepunkten mellan skyddslagstiftningens vänner, af den fanns ingenting alls återgifvet mer än själfva slutyrkandet. Af de muntliga yttrandena i kamrarna voro finansministerns och herr Fürsts anföranden i sin helhet eller till väsentligaste delar återgifna, hvilket ju var en glädjande läsning för alla rättänkande. De talare åter, som sökt försvara kvinnornas synpunkter voro refererade på några rader. Såsom representanter för Sverige hade också af regeringen sändts endast personer, som vore icke blott anhängare af Bernerkonventionens förslag utan äfven, med ett undantag kanske, ogärna vilja resonera om, att det också kan ha brister. Det var således väl sörjdt för att kongressen skulle gripas af »synnerlig förvåning». De ofvannämnda uppgifterna från Holland och England synes man också tegat om vid kongressen, hvilket styrker, att de kanske äro belysande, under det att den delvis oriktiga uppgiften från Paris beriktigades af en fransk kongressdeltagare, hvilket sedan gått genom svenska pressen såsom kongressförhandlingarnes tungt vägande inlägg i ämnet.

För öfrigt skulle det nog gjort detsamma, hvad som sagts på denna kongress. Dylika församlingar måste följa sin ledning och kunna gifvetvis ej i hast smälta synpunkter, som man ej förr hört talas om. Men förr än en diskussion bygges på ömsesidigt erkännande af att en sak kan ha mer än en sida, när den verkligen har två, förr är det inte värdt att tala om hvad sakkunskap och objektiv forskning ha att förtälja.

Äfven den schweiziska lagstiftningen innehåller ända sedan 1877 åtminstone principiellt förbud för nattarbete för både män och kvinnor.

Mången säger nu: Låt vara att Bernerkonventionen möjligen går hårdare ut öfver kvinnorna än den hjälper dem. Det är åtminstone icke uteslutet, att så kan ske. Alla framsteg kräfva dock offer. Löpgrafven måste fyllas af nedtrampade kroppar för att de efterföljande skola komma öfver. Detta kan visserligen vara sant ibland. Men en dylik stridsordning bör dock helst undvikas. Och dylika offer synas ej gifvetvis behövas i förevarande frammarsch, för hvilken bör kunna beredas normal väg, blott män och kvinnor ville hjälpas åt. För öfrigt, hvarför skall löpgrafven i detta fall fyllas endast af kvinnor? Männen få allt vara så goda och lämna äfven sitt bidrag. Det är en punkt i detta ärendes afgörande, som icke får alldeles förbises och det är ange-

lägenheten, att de olika synpunkterna hänsynsfullt beaktas, så att ej onödig split uppstår bland dem, som dock måste hålla ihop.

Det har i motionerna ock åberopats, att förslaget i sitt nuvarande skick förra året vann lifligt understöd af såväl Andra Kammarens arbetarerepresentanter som dess yrkesinspektörer. Detta är visserligen ett förhållande, som bör beaktas, men vid bedömandet, i hvad mån en dylik opinion skall väga något i vågskålen, är det af vikt att också beakta den opinionerandes kön.

Enligt hvad jag har mig bekant har sålunda den finska kvinnliga yrkesinspektören en alldeles motsatt uppfattning mot sina manliga yrkeskamrater inom svenska Riksdagen.

Hvad åter allmänhetens och särskildt arbetarnes opinion angår, så torde man för närvarande ej komma längre än att åberopa de fakta, som föreligga till den kraft det hafva kan. I en sådan fråga kunna vi litet hvar ej göra anspråk på att äga någon ofelbar mening ännu. Man tar ställning mera instinktivt och därnäst efter auktoriteter. Det blir då lättare för männen att ta parti för en skyddslagstiftning af ifrågavarande slag blott för kvinnor. Kvinnorna åter ställa sig instinktivt mera misstänksamma, och slå de till reträtt härifrån, så sker det merendels, tror jag, mot en bakgrund af manliga förmaningar.

Faktum är att 1907 års socialdemokratiska kvinnokonferens, där 68 ombud från olika delar af landet voro tillstädes, enhälligt uttalade sig mot förevarande undantagslagstiftning för kvinnor. Vid 1908 års Riksdag lära samtliga socialdemokratiska riksdagsmännen med undantag af tre vid omröstningen ställt sig på motsatta sidan. Vid socialdemokratiska partikongressen (den politiska organisationens kongress) i maj 1908 begärdes från riksdagsgruppens sida ett godkännande af dess uppfattning, hvarvid omröstningen först gaf 90 röster mot 90 och sedan ny omröstning 112 röster för nämnda uppfattning mot 93. I kongressen deltog endast 13 kvinnor, af hvilka 12 lära röstat för kvinnokonferensens mening och 1 för riksdagsgruppens. I augusti 1908 hölls en socialdemokratisk kvinnokongress, men denna gjorde ej något uttalande i ämnet. Vid ett diskussionstillfälle lära dock fyra kvinnliga ombud uttalat sig för obetingad anslutning till Bernerkonventionen, hvilket åter bemöttes från annat håll.

Den riktiga och önskligaste vägen är ej svår att finna. Jämsides med andra skyddsåtgärder, hvarpå 1908 års lagutskott anförde exempel, måste också nattarbetet förhindras, där sådant utan olägenhet kan ske, och detta oafsedt de arbetandes kön. Möjligen kan i sådant samman-

hang vissa särbestämmelser för kvinnor visas vara obestriddigen befogade. Landsorganisationens fjärde ordinarie kongress år 1906 (den fackliga organisationens kongress) beslöt också i anledning af en utaf Kem.-tekn., Kvarn- och Läderarbetareförbundet väckt motion om nattarbetets afskaffande *dels* uttala, att vid löneafstal bestämmelser om en fast, sitt ändamål motsvarande öfvertidsprocent för nattarbete borde införas och att i industrier med fortgående nattarbete arbetsskiften böra förändras från nuvarande i allmänhet gällande tvåskiftessystem à 12 timmar till treskiftessystem à 8 tim. per dygn, och *dels* uppmana socialdemokratiska riksdagsgruppen att inför Riksdagen framlägga motion om förbud för nattarbete för de arbetaregrupper och industrigrenar, där detsamma ej af tvingande omständigheter nödvändiggöres.

Gifvetvis får ej i detta landsorganisationens kongressbeslut inläggas den betydelsen, att kongressen tagit ställning till den förevarande frågan. Men det undras, om ej ett enigt och kraftigt fullföljande af den väg, nämnda kongress sålunda utstakat, skulle i anknytning till de aktualiteter, som Bernerkonferensens inbjudan och tillvaron för närvarande af en särskildt yrkesfarekommitté erbjuda, gifvit en snabbare och lyckligare lösning af de föreliggande viktiga spörsmålen. Det är icke för sent ännu att inslå på den vägen.

Det må här anmärkas, hurusom ett ingripande mot skadligt nattarbete för både män och kvinnor säkerligen skulle bäst ske i samband med en praktisk lösning af spörsmålet om en normalarbetsdag i industriella yrken.

På grund af hvad sålunda anförts och då denna fråga i hvarje fall verkligen behöfver en annan och bättre utredning, än som hitintills kommit den till del, får jag, under hufvudsakligt återopande i öfrigt af den utveckling af ämnet, som återfinnes i min reservation till 1908 års lagutskotts betänkande, hemställa:

1:o) att Riksdagen med anledning af förevarande motioner ville hos Kungl. Maj:t anhålla om ett öfvervägande, i hvad mån och på hvad sätt förbud för nattarbete af såväl kvinnor som män må kunna åvägbringas inom industrigrenar, där detsamma ej af tvingande omständigheter nödvändiggöres, samt framläggande för Riksdagen skyndsammast möjligt af det lagförslag i ämnet, hvartill utredningen kan gifva anledning;

2:o) att Riksdagen däremot måtte förklara det af motionärerna framlagda lagförslag icke kunna i sitt nuvarande skick bifallas.

Stockholm den 6 mars 1909.

Carl Lindhagen.
